

Reklama - TV Neon
Propagační film - Homo Creativis

Linda Vorlíčková

Bakalářská práce
2007

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny spolupracovníky realizačních týmů praktických částí.

Ve Zlíně 30.4. 2007

.....

Vorlíčková Linda

Abstrakt v češtině

Tato diplomová práce popisuje realizaci dvou projektů:

- 1) reklama na studentskou televizi s názvem **Neon**
- 2) propagační film **Homo Creativis**, dokument o lidové tvorbě 20. století, který se zabývá problematikou zanikajícího umění WC artu.

Abstract in English

This bachelor work describes the realisation of two projects:

- 1) an advertisement on a student's television channel named **Neon**
- 2) an advertising film called **Homo Creativis**. It's a documentary about folk art of the 20th century, which inquires into the problems of disappearing WC art.

Obsah

Úvod

Reklama - TV Neon	5
1) Explikace filmu TV Neon	7
2) Technický scénář filmu TV Neon	8
3) Natáčecí plán	10
4) Štábová listina a herecké obsazení	11
5) Přípravná fáze filmu	12
6) Realizace tvůrčího záměru	14
7) Seznam techniky	22
8) Osobní poučení a získané zkušenosti	23

Úvod

Propagační film – Homo Creativis (člověk tvořivý)	26
9) Explikace filmu Homo Creativis	27
10) Literární scénář	28
11) Natáčecí plán	30
12) Štábová listina a herecké obsazení	33
13) Přípravná fáze filmu	35
14) Realizace tvůrčího záměru	37
15) Seznam techniky	41
16) Osobní poučení a získané zkušenosti	42
17) Ostatní foto z natáčení	44
Seznam odborné literatury	49

Reklama - TV Neon

Linda Vorlíčková

**Bakalářská práce
2007**

**Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací**

Úvod

Reklama – TV Neon

Téma reklamy, kterou si spolužačka režisérka Veronika Všelichová zvolila jako bakalářskou práci je reklama na TV Neon.

Neon je název studentské televize, která na naší univerzitě vzniká již od roku 2004. Televize by měla vysílat po internetu a její cílová skupina by měla být převážně studenti, pedagogové a zaměstnanci UTB a v neposlední řadě další studenti jiných vysokých a středních škol. V plánu studentské televize je prezentovat práce studentů Ústavu animace a audiovize, dále vysílat záznamy z nejrůznějších studentských aktivit konaných pod záštitou univerzity a také sestřihy z přednášek různých fakult Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Kromě tvorby studentů UTB se také plánuje prezentovat tvorbu dalších filmových škol v ČR. Vysílací program by měl být zhruba 2 hodiny denně, v podvečer premiéra a následující den v dopoledních hodinách repríza.

Mně osobně je tento projekt velmi blízký, protože jsem se celý druhý ročník a část třetího spolupodílela na jeho rozběhu. Byla jsem v týmu komunikační agentury TV Neon a spolu s ostatními nadšenci jsme natáčeli a zpracovávali spoustu událostí z průběhu obou školních let. Uvedu jen několik příkladů:

- Záznam z bourání restaurace Mustang a tanečního klubu „A“ v blízkosti naší fakulty pro vybudování nové univerzitní knihovny za přítomnosti Tomáše Bati (2004)
- Slavnostní rozsvícení vánočního stroměčku (2004)
- Vítání studentů prvních ročníků FMK v klubu Golem (2004)
- Přednáška probíhající v angličtině pro obor Marketingové komunikace (2005)
- Projekt Salvátor organizovaný studenty FMK-UTB (2005)
- Slavnostní předávání cen Salvátor (2005)
- Záznam ze setkání studentů organizace ASCA konané v Brně (2006)

Ve vyjmenovávání videozáznamů z akcí univerzity pro TV Neon bych mohla pokračovat, ale to není účelem mé bakalářské práce. Jak lze usoudit jen z několika výše uvedených příkladů, na TV Neon se usilovně pracuje již dva roky. Nejedná se však jen o práci audiovizuálního týmu, ale také o práci dalších studentů - výtvarníků, animátorů, grafiků a samozřejmě i o práci velkého množství studentů oboru marketingové komunikace, bez kterých by tento projekt jen těžko vznikal. TV Neon si prochází dlouhým obdobím příprav, kde se řeší spousta nezbytných otázek. Mnohokrát se rozmýšlelo o názvu, zpracovávaly se různé návrhy loga a řešila se spousta administrativní činnosti.

Zde musím zmínit drobnou informaci k naší bakalářské práci. V době, kdy Veronika Všelichová promýšlela a realizovala technický scénář reklamy TV Neon, o logu pro TV Neon ještě nebylo definitivně rozhodnuto. Dva dny před natáčením jsme dostali příslib, že nám čerstvě schválené logo televize dají k dispozici. Z toho je zřejmé, že scénář na reklamu vznikal bez návaznosti na toto logo a bude otázkou, zda-li do výsledného zpracování ještě půjde vhodným způsobem vkomponovat. (animace, grafika, slogan...)

Přestože se vysílání do dnešního dne nepodařilo zrealizovat, pevně věřím, že zahájení vysílání této televize je již v dohledné době.

1) Explikace filmu TV Neon

Film bude nastříhán v rytmu písně Diskohrátky od Hany Zagorové. Nejprve uvidíme svižně nastříhané krátké záběry detailů nohou, rukou, obličejů sedících chlapců a dívek, kteří se pohupují v rytmu hudby a v blikajících barevných světlech. Po chvíli, mladík vyzve jednu z dívek na parket a začnou spolu tančit. Pomalu se nám otevře prostor ve kterém se koná disko-párty. Na parketě budou tančit i ostatní mladíci a dívky. Postupně zjistíme, že jsou v tělocvičně. Párty bude v plném proudu a před očima se nám budou míhat detaily tančících mladíků a dívek v různě barevném oblečení. Tančící ruce, nohy, boky, oči, chytání se za ruce, ramena atp. budou zrytmizovány mihotajícími se barevnými diskotékovými světly. Z detailu obličejů chlapce a dívky se nám pomalu otevře celý pohled na tělocvičnu, nikdo už nebude tančit, barevná mihotající světla se pomalu potemní a na parketě bude ze siluet účastníků disko-párty sestaven nápis NEON.

2) Technický scénář filmu TV Neon

-----**Obraz 1**-----

Interiér – tělocvična, atmosféra taneční zábavy – místnost je rozdělena na dvě poloviny, na jedné straně sedí pouze dívky, na druhé chlapci

1.PD jízda

Nohy chlapců si do rytmu podupávají.

Hudba: Hana Zagorová –
Diskohrátky

2.PD jízda

Dívky do rytmu tleskají.

3.D

Chlapci do rytmu luskají prsty.

4.D

Dívky na chlapce mrkají a otáčejí hlavou.

5.PC - PD

Chlapec vyrazí směrem k dívce a vyzve ji mimikou k tanci.

6.PD

Dívka se usměje a vstává.

7.PD

Chlapec směšně tančí.

8.PD

Dívka kroutí boky.

9.PC ze shora dolů mezi lidi, jízda + rameno

Na parket se odváží i ostatní a tancují.

10.D

Nohy tančí.

11.PD

Dívka směšně tančí.

12.D

Ruce.

13.-18.D

Různé detaily chytajících se rukou, tančících osob.

19.D-PC (odjezd nebo odjezd na jízdě?)

Z detailu rukou odjezd na celek, v němž lidé jsou složeni do nápisu neon.

Titulek či slogan...

3) Natáčecí plán

Pá 9. 3. 2007

Přebírání techniky na FMK-UTB

Zajištění světel Scan Galileo + proškolení o jejich používání, Ateliéry Bonton
Zlín

So 10. 3. 2007

11:00 – 12:30h	Přenošení techniky z FMK-UTB na místo natáčení – Základní škola Emila Zátopka, Zlín
12:30 – 15:30h	Příprava scény, výzdoba, zasvícení apod.
15:30 – 16:30h	Pauza
17:00 – 17:30h	Příchod herců, oblékání, líčení
17:30 – 02:00h	Natáčení

Po 12. 3. 2007

8:00 – 9:00h	Vrácení světel Scan Galileo na Ateliéry Bonton Zlín
9:00 – 10:00h	Vrácení techniky na FMK-UTB, Zlín

4) Štábová listina a herecké obsazení

Štábová listina

Režie	Veronika Všelichová
Produkce	Kateřina Buzková
Kamera	Linda Vorlíčková
I. As. kamery a osvětlovač	David Červený
II. As. kamery	Jan Hubáček
Střih	Ondřej Šošolík
	Veronika Všelichová
Grip	Aleš Vysloužil
Fotograf	Daniel Vojtěch
	Jan Hubáček
	Jana Krausová
Animace	Helena Maříková
Supervize	Juraj Fándli

Herecké obsazení

Katarina Milanová
Johana Gajdůšková
Tereza Pospíšilová
Lada Jílková
Martina Vašková

Tomáš Drahurád
Jan Senčák
Josef Fekáč
Tomáš Krčmář
Lukáš Pertl

5) Přípravná fáze filmu

Již v přípravné práci filmu jsme se s režisérkou Veronikou setkaly s jistými problémy, které se nám zdají být specialitou oboru Audiovize. Je neuvěřitelné na jak málo lidí ve štábu se dá spolehnout. 5 dní před realizací natáčení nám spolupráci odmítlo hned několik studentů z nejrůznějších důvodů. Počínaje nezbytnými povinnostmi v rodném městě, nevědomou záměnou natáčecího termínu s jiným víkendem a konče u školních, pracovních či jiných povinností. Trošku nás to rozladilo, ale nebylo to poprvé co jsme se s takovýmto jednáním setkaly. Vzájemně jsme se však podporovaly a věřily, že i se značně omezeným natáčecím týmem naši bakalářskou práci zvládneme.

Jedna z prvních organizačních záležitostí, které bylo nezbytné řešit byl výběr lokací. S nepostradatelnou výbornou produkční, Kateřinou Buzkovou, jsme nakonec výběr tělocvičny zúžily na dvě. Obě se nachází v základní škole Emila Zátopka sousedící s naší univerzitou což je velkou výhodou při stěhování kamerové a osvětlovací techniky. 1. menší tělocvična je umístěna přímo v budově školy a pravděpodobně slouží žákům prvního stupně základní školy. 2. větší tělocvična je v samostatné budově u naší fakulty.

Po shlédnutí obou prostorů jsme daly přednost menší tělocvičně v budově základní školy a to z několika důvodů.

- 1) velikost prostoru dostačující a přitom útulnější
- 2) tělocvična byla vybavena velkým množstvím náradí – žíněnky, kozy, kruhy, bedny apod.
- 3) povrch podlahy - parkety
 - lépe odpovídal našim představám oproti gumovému povrchu v druhé tělocvičně
 - praktické pro štáb – chůze v běžné obuvi, lepší manipulace s technikou

Další problém, který jsme společně s režisérkou musely vyřešit bylo oblečení tančících chlapců a dívek. Měly jsme několik nápadů jak je sladit.

Nejprve jsme zvažovaly, že každé písmenko výsledného nápisu bude v jedné barvě. To by ale znamenalo, že 2-3 lidi by vždy měli stejné oblečení což nám přišlo jednotvárné a trochu fádní. Jeden z dalších nápadů byl obléci každou osobu dvoubarevně, v tomto případě jsme se ale obávaly, aby výsledný efekt nepůsobil jako spartakiáda...

Nakonec jsme se dohodly, že chlapce necháme v neutrálních barvách. Dívky byly oblečené do hnědých, zelených a pískově oranžových barev. Pískově oranžová barva byla spojovacím prvkem dívek. Dívkám jsme vybraly punčocháče ve výrazných barvách, záměrně ne vždy úplně ladících se zbytkem oblečení. Punčocháče takto poutají pozornost, nepatrně ruší diváka a jsou výrazným kontrastem k oblečení chlapců.

Přestože, technický scénář sestává pouze z 19ti záběrů, nebylo zadání úplně jednoduché. Ve filmu byla v několika záběrech použita jízda a v několika dalších záběrech jízda i s kamerovým ramenem. K tomu bylo potřeba důkladně promyslet rozvržení scény včetně postavení herců, kamery a světel. Dále jsme si musely dát pozor na jednotlivé návaznosti záběrů (velikosti, směry pohybů, úhly pohledů) apod. Možnost nedodržování návaznosti děje v jednotlivých záběrech bylo u této práce výhodou.

Po konzultaci s panem Fándlim jsme se dohodli poslední záběr s nápisem NEON zrealizovat postupným zatmíváním světel tak, aby pomocí protisvětla vynikl ze siluet postav nápis NEON. Nápis by se případně ještě v postprodukcí mohl graficky upravit, tak aby např. několikrát zablikal v různých barvách.

Díky tomu, že nápis NEON byl vlastně tmavý – černý s bílou konturou, nemusely jsme nakonec řešit výsledné sladění barev jednotlivých písmenek nápisu.

6) Realizace tvůrčího záměru

Reklama byla točena ve formátu 16:9, DVCAM na kameru HVR-Z1E/Z1P s použitím základní optiky Carl Weiss Vario-Sonnar T, kombinovaný zoom objektiv s ohniskovou vzdáleností 4,5 – 45mm (převedeno na formát fotoaparátu na kinofilm 35mm: 32,5 – 390mm).

Kameru HVR-Z1E/Z1P jsme zvolili z několika důvodů. Možnost natáčení ve formátu 16:9, schopnost poměrně slušného doostřování automatikou, kterého jsem využila při realizaci nejkomplicovanějších záběrů s v neposlední řadě, jednoduchá manipulovatelnost. Proč jsme volili formát 16:9 zde myslím nemusím vysvětlovat, v období, kdy se v dohledné době přejde na digitální vysílání a formát 16:9 je již nevyhnutelný.

Rychlost závěrky jsem použila 1/100. Nastavením tohoto času jsem dosáhla dobré ostrosti obrazců mihotajících se světel na scéně. 1/100 nám též dává možnost, v případě potřeby, v postprodukci zpomalit či zrychlit záběry v poměrně dobré kvalitě. Za malou nevýhodu při natáčení 1/100 by se dal považovat fakt, že se clonová škála snížila o 1clonu. Disko-párty se ovšem odehrávala večer a scéna byla zasvícena tak, že rozsah clon byl dostačující.

Cílem této reklamy bylo dosažení co nejmenší hloubky ostrosti v obraze. Té jsem dosáhla otevřením clony na maximum (zvolení nízkého clonového čísla objektivu) a následném nastavení správné expozice pomocí závěrky (časem). Volbou kratšího času (1/100) jsem určila správnou expozici obrazu, tak aby výsledná expozice nebyla přeexponovaná (přepálená). Hloubku ostrosti dále ovlivňovalo použití optiky objektivu a vzdálenost kamery od snímaného objektu.

Další nastavení kamery, které jsem provedla bylo vytvoření picture profilu cineframe 25 snímků progresivně (progressive). Progresivní řádkování (25 celých snímků) je oproti prokládanému řádkování (interlace) (50 půl snímků) vhodnější pro následnou postprodukci v počítači. Výsledný obraz po tomto nastavení působil filmověji.

Pro disko-párty odehrávající se v tělocvičně bylo potřeba vytvořit vhodnou scénu a světelnou atmosféru.

Polovinu tělocvičny jsme vyzdobili barevnými papírovými řetězy, krepky, fábory, stuhami a velkým množstvím barevných balonků, které byly zavěšeny na stěnách a poházené po zemi.

Základní světelnou hladinu jsem vytvořila pomocí dvou světel kinoflo (světelná vana). Na jedno z nich jsem v užších záběrech použila červený filtr, jako efektové světlo. Na pozadí jsem si vždy vysvítla scénu (výzdobu, žebřiny, kozy, bedny apod.) několika 500W lampami, dle množství objektů v záběru. Ve všech záběrech jsem se snažila vytvořit protisvětlo (kontru). Aby kontra vynikla, zvolila jsem jako hlavní světlo, světlo rozptýlené vytvořené kinoflem nebo 500W lampou s frostem.

Nejdůležitější součástí pro vytvoření správné diskotékové atmosféry byla sada světel Scan Galileo zapůjčené z Filmových Ateliérů Bonton Zlín. Díky této výbavě a výborné zručnosti mého asistenta Davida Červeného se nám podařilo vytvořit neuvěřitelný „světelný blázinec“, jak jsme světelným efektům vytvořeným pomocí sady Scan Galileo na place říkali. Světla Scan Galileo umožňovala vysvítit nejrůznější obrazce (hvězdy, kytičky, spirály, korálky, tyčky, nápisy apod.) rotující jak ve své ose, tak v jakémkoliv směru pohybu v celém prostoru tělocvičny. Další nedocenitelnou možností, kterou světla nabízela byla široká nabídka volby jakéhokoliv odstínu barvy, duhového přechodu barev v jednom obrazci či plynulého měnění obrazce z jedné barvy do druhé a samozřejmě nezbytné stroboskopické blikání.

Bez těchto světel by jsme jen velmi těžko zvládli vytvořit takovou atmosféru disko-párty, jakou se nám podařilo zrealizovat v této reklamě.

Celé zasvícení bylo provedeno světly na umělé osvětlení teploty chromatičnosti 3200K.

Ráda bych se blíže zmínila k realizaci dvou velmi obtížných záběrů které jsme museli řešit.

Závěrečný záběr č. 19

Tento záběr byl velmi náročný pro celý štáb včetně herců a vyžadoval nesmírně přesnou synchronizaci všech.

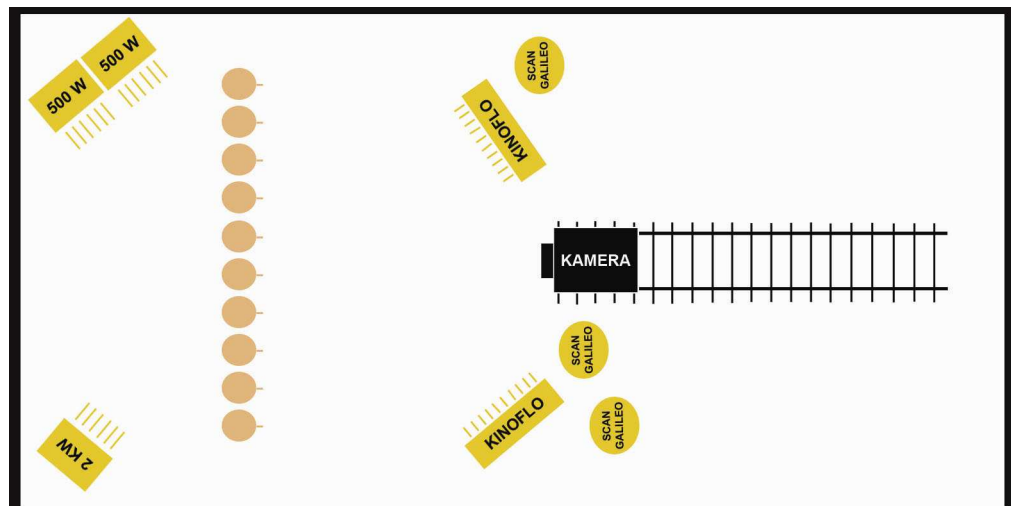
Herci stáli pro mnohé v nepřírodných polohách tvoříce nápis NEON. Kamera pomalu transfokovala z detailu dvou obličejů a odjížděla jízdou na celek. Téměř před koncem jízdy se všechna světla potemnila a nápis NEON se pomocí protisvětla proměnil v siluety herců.

K natočení tohoto záběru bylo ve štábu zapotřebí 8 lidí. Kamera odjížděla, režisérka dávala pokyny ke zhasínání světel, ale protože sadu světel Scan Galileo nešlo potemnit na 100% bylo potřeba dvou lidí k zatemnění světelných obrazců přímo před lampou. Podobný problém nastal i s kinofly, které bylo potřeba ručně na lampě ztemnit a poté s nimi odšvenkovat, aby na scénu nesvítily vůbec.

Jak si lze představit, k zrealizování tohoto záběru byli využiti naprosto všichni včetně supervizora pana Fándliho (obsluha 1. kinofla), produkční Kateřiny Buzkové (obsluha 2. kinofla), fotografky Jany Krausové (zastínění světelných obrazců u 1. lampy Scan Galileo), asistenta Honzy Hubáčka, který navíc musel ještě plnit svou obvyklou funkci jako v průběhu celého natáčení – zamlžit prostor disko-párty mlho-strojem (zastínění světelných obrazců u 2. lampy Scan Galileo), asistenta kamery a osvětlovače Davida Červeného (ztemnění světel Scan Galileo) a nezbytné obsluhy pohybu kamery – Aleše Vysloužila.

Plánek zasvícení scény

19. D-PC

Záběr č. 9 D-C

Tento záběr byl také náročný pro mnoho členů celého týmu.

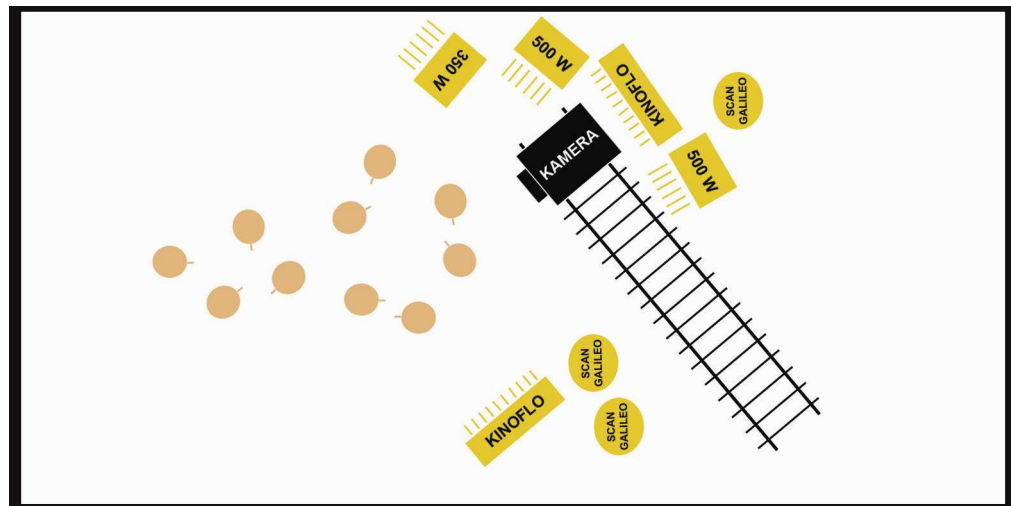
Kamera byla v nadhledu na detail rukou tančící dívky. Záběr se pomalu rozšiřoval, kamera odjížděla a pomalu se snižovala do výsledné kompozice, celku tančících dívek a mladíků.

Tento záběr vyžadoval především „akrobatickou zdatnost“ kameramanky a synchronizaci celého kamerového týmu. Dostat se do nadhledu nad ruce tančící dívky nebyl díky kamerovému ramenu problém, ovšem obsluha kamery z takové výšky už nebyla možná. Z tohoto důvodu jsme upevnili nízké štafle na vozík jízdy, ze kterého jsem dosáhla na švenkpáku (ovládací páku) kamery a obsluhu transfokátoru. Z pozice v jaké jsem byla, spolu s pohybem ramene, nebylo možné po celou dobu jízdy sledovat obraz na LCD monitoru kamery, natož v hledáčku. Proto byla potřeba upevnit externí monitor pod kameru.

Tento záběr se podařil natočit díky výborné spolupráci celého kamerového týmu, který byl u tohoto záběru tvořen z gripu – Aleše Vysloužila, obsluhy ramene na vozíku – pana Fándliho a asistenta Honzy Hubáčka, který mi nesl monitor pod kamerou, tak abych snímanou scénu dobře viděla.

Plánek zasvícení scény

9. D-C

Oba zmíněné záběry (č. 9 a č. 19) byly náročné na výsledné zakomponování obrazu, které se muselo velmi pečlivě natrénovat. Plynule odjíždět jízdu a transfokovat bylo poměrně těžké, protože bylo potřeba naprosté synchronizace dvou osob, které se musely dokonale sehrát především v rychlosti jízdy a transfokace.

7) Seznam techniky

Kamerová technika

Kamera HVR-Z1/Z1P

Příslušenství kamery (NP-F970 (2ks), zdroj, nabíječka)

Sachtler – stativ DV370 + podložka k upevnění kamery HVR-Z1/Z1P

Baby - stativ

Jízda

Rameno

LCD monitor SONY LMD 9020, zdroj, 2ks baterií

Nabíječka BC-L70 (370) + k220V

S-video kabel

Osvětlovací technika

Kinoflo + kabel 220V 2ks

Desisti 500W 2ks

Desisti 500W + 3x stativy v kufru 3ks

Arri 300W 2ks

Arri 500W 1ks

Arri 2kW, stativ 1ks

Aveng stativ 2ks

ELFO – stativ 5ks

Odrazná deska s příslušenstvím

Prodlužovací kabel 220V „buben“ 2ks

Prodlužovací kabel 220V 7ks

Mlhostroj, ovl.+napáj. kabel 1ks

Fotoaparát Olympus C-80 80

8) Osobní poučení a získané zkušenosti

V tomto okamžiku, kdy už je bakalářská práce - reklama TV Neon natočena, musím podotknout, že i když situace během přípravné fáze vypadala všelijak, nakonec se nám podařilo vytvořit sice malý, ale vynikající štáb složený ze spolehlivých a pracovitých lidí.

Před začátkem natáčení, bylo ještě potřeba vyřešit několik problémů. Museli jsme zajistit třífázový prodlužovací kabel s redukcí z 380V/16A na 380V/32A z důvodu velkého množství použitých světel a značné vzdálenosti třífázové zásuvky od tělocvičny. Ráda bych připomněla, že toto je jedna z velmi důležitých věcí, na kterou je potřeba si dát pozor již při obhlídkách lokací. Těžko bychom problém s elektřinou řešili v sobotu vpoledvečer při přípravě scény k natáčení.

Dále bylo nutné vyřešit přepravu sady efektových světel Scan Galileo z Ateliérů Bonton Zlín na místo natáčení. S tím nám pomohl pan Fándli, který byl také naším dobrým rádcem a oporou převážnou část natáčení.

Celé natáčení se podařilo zvládnout bez větších časových skluzů dle plánu. Natáčecí tým neměl problémy s dochvilností, což je chvályhodné. Mezi herci, kteří byli sestaveni z našich kamarádů či jejich kamarádek a kamarádů a šli s námi do natáčení ze své dobré vůle, se našlo pár opozdílů, ale nemohli jsme se na ně zlobit, byli jsme rádi, že přišli a že s námi byli ochotni zůstat až do ranních hodin. Mnozí z nich nám po skončení natáčení pomáhali se sklizením techniky a uklízením tělocvičny což od nich bylo moc milé, až neuvěřitelné.

Chtěla bych zde ještě připomenout a potvrdit, že důkladná příprava natáčení je opravdu nezbytná a velmi důležitá. Přesto, že jsme s Veronikou měly dopodrobna rozepsaný technický scénář s nákresy úhlů postavení kamery nejen v půdorysech, ale i v nárysech + ještě extra nákresy zasvícení, stalo se nám, že jsme v průběhu realizace natáčení přehlídly jeden záběr. Tím jsme zaviniily drobné zdržení natáčení, protože se záběr musel znovu přesvítit a dotočit...

Při natáčení extrémních záběrů, jako byl záběr č. 9, by nám celou práci velmi usnadnil tzv. palec upevněný na švenkpáce na dálkové ovládání transfokace a ostření kamery, ale obávám se, že kamera HVR-Z1E/Z1P toto dálkové ovládání neumožňuje, což je její velký nedostatek. Jinak veškerá zapůjčená technika byla pro toto zadání naprosto dostačující.

Propagační film – Homo Creativis

Linda Vorlíčková

**Bakalářská práce
2007**

**Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací**

Úvod

Propagační film Homo Creativis (člověk tvořivý)

Nápad Veroniky Všelichové natočit propagační film Homo Creativis - WC art neboli dokument o lidové tvorbě 20. století mě velmi zaujal. Téma toalet je mi blízké a není to poprvé co se podílím na realizaci filmu z tohoto prostředí. Již na předchozí Filmové škole jsem natočila snímek s názvem „Vánoce v hajzlu“, který se prostřednictvím veřejných záchodků díval na konzumní společnost v období Vánoc.

Veřejné toalety je místo, které si žije svým vlastním životem. Kdo tam nebyl a nezažil, neuvěří. Jako příležitostná „hajzlbába“ mohu říct, že situace, které se odehrávají v průběhu běžného provozu veřejných WC mohou vést k bohaté inspiraci. Kdybyste si je totiž chtěli vymyslet, nikdy by se vám to nepodařilo, protože mnohé z nich jsou velmi absurdní a neuvěřitelné. Počínaje předvánočními krádežemi záchodových štětek a prkýnek, přes nacházení prázdných lahví od tvrdého alkoholu, injekčních stříkaček a konče u spících opilých zákazníků, které jsou probuzeny až městskou policií a studenou sprchou z kbelíku z hora...

Veřejné toalety se kterými mám výše uvedené zkušenosti, nejsou zrovna hojně poznamenány WC artem, což je zajisté způsobeno denní otevírací dobou s obsluhou a nepochybně i místem ve kterém se nachází (malebné městečko ve východních Čechách).

Díky častým adaptacím veřejných toalet toto umění ve svém největším rozkvětu zaniká, tudíž tento film, propagující dosud ne příliš známé umění, bude naším příspěvkem ke kunsthistorickým studiím přelomu 20. – 21. století.

9) Explikace filmu Homo Creativis (člověk tvořivý)

Film Homo Creativis (člověk tvořivý) je dokument o lidové tvorbě 20. století realizované na veřejných a jiných WC. Tento snímek se bude zabírat opomíjeným uměním zvaným WC art, jeho filozofií a smyslem. Ve filmu bude zmapováno několik nejlepších nápisů, vzkazů a kresbiček z toalet, natočených v několika městech v Čechách a na Moravě. Film bude opatřen průvodním komentářem a obohacen o výpovědi lidí, kterých se WC art svým způsobem dotýká. Film bude obsahovat i několik hraných scén a v neposlední řadě také animaci.

10) Literární scénář filmu *Homo Creativis* (člověk tvořivý)

WC art neboli dokument o lidové tvorbě 20. století

Lidé už od pradávna cosi tvoří. Pro někoho je kreativní proces způsob, jak zabít volný čas (kluk rozbíjí baseballovou pálkou budík), relaxace (starší muž při poslouchání vážné hudby cosi maluje), zviditelnění se (blondřatá barbie se dává na odívání fotografům), potěšení (kuchař zdobí svoje dílo a potom kousek ochutná, má slastný výraz), či v něm přímo spatřují svou podstatu a důvod své existence (kluk píše na dveře Baník pičo, pak se usměje a popotáhne z cigarety). Poslední jmenovaný by podle Darwina zřejmě dostal název homo creativis, neboli člověk tvořivý.

Způsobů jak tvořit je mnoho, my se však zaměříme na zcela opomíjený druh lidové tvorby, kterým je WC art. Stojí za povšimnutí, že v tomto druhu umění nezávisí na lokalitě, kde vzniká a přesto jsme svědky zcela uceleného stylu po celém světě. Jistým paradoxem se může zdát, že si umělci vybrali jako místo působení právě toalety. Je známo, že se zde obvykle nedějí dvakrát pěkné věci (někdo šnupe koks, jiní dva souloží, třetí vykonává velkou potřebu a dojde mu papír- vše v jedné jízdě, pohled ze shora). Zeptali jsme se proto člena skupiny DablJúSí, co ho k WC artu vede a jaká je filozofie tohoto nového směru? Fána – umělec : „Víte, my jsme chtěli přijít s něčím novým, neokázalým a hlavní myšlenkou bylo osvobodit výtvarný umění z toho stísněného prostoru ateliérů a galerií. Chceme, aby se naše tvorba dostala k lidem a uznejte sami, hudbu si můžete vypálit, film stáhnout, ale obraz? Ofocení, nebo publikace je jen slabá náhražka a tak jsme se rozhodli vytvářet naše díla přímo mezi lidma.“ Redaktorka: „No, ale co když člověk o vaše umění zájem nemá a přesto se nevyhne kontaktu s ním?“ Fána : „Ano, to se stát může, nicméně z tohoto důvodu necháváme vždy jeden hajzlík čistý, aby měl člověk možnost volby, avšak i ten může být obsazen a pak je každá rada drahá, nicméně snažíme se vyjít všem vstříc.“

Dalším důležitým faktem je, že původní dílo bývá často doplněno a přetvářeno jiným autorem a je tudíž vrstevnaté a o to více zajímavé. Technik je rovněž několik. Nejpoužívanější je však artefakt vzniklý za pomoci pouhého

fixu. To nás přivádí k myšlence, kdyby se da Vinci narodil ve 20. století, třeba by Mona Lisa byla hlavní představitelkou komiksu a ve volných chvílích se objevovala v reklamách na prací prášek, nicméně její kontury by pravděpodobně byly fixového původu. Oslovili jsme proto kapelu s příhodným názvem Vypsaná fixa, aby se k WC artu vyjádřila. Márdi – frontman kapely: „No tak já osobně jsem dlouholetým obdivovatelem tohoto umění, my když jezdíme na šnůry, tak je to v podstatě jako jedna velká procházka spoustou galerií. Ty nejlepší kousky si fotím na mobil, takže už mám docela dobrou sbírku.“ Pítrš – bubeník : „Tak ono v podstatě to vedlo i k našemu názvu, že jo, je to jakási naše pocta, protože každý ví, že není nic horšího, když tvoříte a dopíše vám fixa, že jo.“

Druhou nejčastější technikou je takzvané vyrývání čímkoliv, co má autor právě po kapsách, popřípadě v ruce. Tato technika je poněkud náročnější a vyžaduje větší sílu i soustředěnost autora.

WC artu dominují především slova, nicméně mnohokrát jsou v doprovodu nějakého obrázku. Není od věci poznamenat, že právě WC art byl jistě jedním z hlavních předchůdců dnes již tak známého, často zatracovaného umění zvané graffiti. Zásadním faktem také je, že texty jsou až na výjimky pejorativního rázu. Hlavním tématem jsou pak genitálie obou pohlaví, přirovnávání nějaké osoby k jednomu z pohlaví, názvy fotbalových klubů a telefonní čísla.

Zeptali jsme se odborníka přes český jazyk, aby nám objasnil, původ nejpoužívanějších slov WC artu. Etymolog: „

Autoři tohoto umění však tvoří především pod vlivem alkoholu či jiných méně nebo více návykových látek. Tím se vysvětluje ta ojedinělá otevřenost umělců, z které lze snadno vyčíst vnitřní rozpoložení autora v okamžiku tvoření. Je na čase, abychom právě my ocenili jejich snahu a poodkryli roušku tohoto zvláštního způsobu sebevyjádření. Třeba je mezi autory těchto děl i nový van Gogh.

Naše další otázky tedy směřovali na ředitele Národní galerie v Praze Milana Knížáka. Jaký je váš pohled na WC art obecně? Vnímáte jej jako součást dnešní kulturní scény? Milan Knížák – ředitel Národní galerie v Praze :

„

“

11) Natáčecí plán

1. část natáčení 22. 3. – 31. 3. 2007

Čt 22. 3. 2007

10:30 – 11:00h	přebírání techniky na FMK-UTB
13:00 – 17:00h	natáčení ve Zlíně WC art
17:33 – 19:29h	přejezd ze Zlína do Ostravy
20:00 – 23:00h	natáčení v Ostravě WC art

Pá 23. 3. 2007

11:00 – 15:00h	v plánu bylo točit žánrové obrázky Ostravy, ale z důvodu špatného počasí se natáčení nedalo realizovat (přšelo celý den)
16:45 – 17:23h	přejezd z Ostravy do Frýdku Místku
18:00 – 23:00h	natáčení ve Frýdku Místku WC art a žánrové noční obrázky
23:00 – 23:36h	přejezd z Frýdku Místku do Ostravy
00:00 – 2:00h	natáčení v Ostravě, Stodolní ulice a další žánrové noční obrázky

So 24. 3. 2007

11:00 – 11:30h	natáčení vlakového nádraží v Ostravě
11:49 – 14:00h	přejezd z Ostravy do České Třebové
14:30 – 15:10h	přejezd z České Třebové do Litomyšle
16:00 – 18:00h	natáčení žánrových obrázků Litomyšle
20:00 – 22:00h	natáčení v Litomyšli WC art

Ne 25. 3. 2007

10:00 – 16:00h	natáčení v Litomyšli dva rozhovory (obsluha veřejných WC, majitel rockového klubu) a WC art
17:52 – 21:05h	přejezd z Litomyšle do Prahy
22:00 – 00:00h	natáčení v Praze 7 WC art

Po 26. 3. 2007

- 13:00 – 15:00h natáčení v Praze rozhovor s obdivovatelem WC artu a
žánrové obrázky města
- 22:00 – 2:00h natáčení WC artu v centru Prahy

Út 27. 3. 2007

- 13:00 – 16:00h natáčení v Praze rozhovor s tvůrcem WC artu
- 19:00 – 22:00h natáčení v Praze (Riegerovy sady) WC art

St 28. 3. 2007

- 10:00 – 11:20h přejezd z Prahy do Pardubic
- 11:30 – 14:00h natáčení v Pardubicích žánrové obrázky města
- 15:00 – 17:00h natáčení v Pardubicích rozhovor se dvěma členy skupiny
Vypsaná Fixa
- 18:00 – 21:00h přejezd z Pardubic do Zlína

Pá 30. 3. 2007

- 11:00 – 13:00h natáčení ve Zlíně žánrové obrázky města
- 14:00 – 17:00h natáčení ve Zlíně filmové titulky

So 31. 3. 2007

- 13:00 – 15:00h natáčení hrané scény – kluk rozbíjí baseballovou pálkou
budík

2. část natáčení 24. 4. – 27. 4. 2007

Út 24. 4. 2007

- 10:00 – 11:00h přebírání techniky na FMK-UTB
11:00 – 14:00h natáčení knižních předloh uměleckých děl ve Zlíně
14:00 – 16:00h natáčení graffiti ve Zlíně
19:30 – 21:30h natáčení hrané scény před hotelem Moskva

St 25. 4. 2007

- 5:30 – 6:30h nakládání a převoz techniky k restauraci Devítka a Bowling baru ve Zlíně
7:00 – 8:00h chystání scény na záchodcích restaurace Devítka a Bowling baru ve Zlíně
8:00 – 9:00h natáčení hrané scény na záchodcích restaurace Devítka a Bowling baru ve Zlíně
9:00 – 11:00h sklizení techniky a převoz zpět do školy FMK-UTB
11:00 – 13:00h chystání hrané scény v kreslárně školy FMK-UTB
15:00 – 16:00h natáčení hrané scény v kreslárně školy FMK-UTB
16:00 – 17:00h sklizení scény a techniky po natáčení
18:30 – 23:00h přejezd ze Zlína do Prahy

Čt 26. 4. 2007

- 12:00 – 13:00h natáčení rozhovoru s ředitelem Národní galerie v Praze Milanem Knížákem
14:00 – 15:00h natáčení rozhovoru s etymologem Petrem Koudelkou v Praze
15:30 – 16:30h natáčení graffiti ve Zlíně
17:00 – 21:00h přejezd z Prahy do Zlína

Pá 27. 4. 2007

- 9:30 – 10:00h vracení techniky na FMK-UTB ve Zlíně

12) Štábová listina a herecké obsazení

Štábová listina

Režie	Veronika Všelichová
Produkce	Zuzana Belková Veronika Všelichová Hana Všelichová
Kamera	Linda Vorlíčková
As. kamery	Jonáš Vacek Jan Hubáček
Zvuk	Pavel Hruša Michal Gazdag Michal Janoušek
Střih	Ondřej Šošolík Veronika Všelichová
Grip	Aleš Vysloužil
Fotograf	Veronika Všelichová Linda Vorlíčková Jonáš Vacek
Animace	Martina Špačková
Komentář četl	Radek Šopík
Supervize	Juraj Fándli

Herecké obsazení dokumentární části filmu

Praha obdivovatel WC artu	Petr Polívka
Tvůrce WC artu (člen skupiny DablJůSí)	Jan Malý
Obsluha veřejných WC	Milena Vorlíčková
Majitel rokového klubu Kotelna	„Mejla“ Milan Bartoš
Vypsaná fixa	Márdi
	Pítrs
Ředitel Národní galerie v Praze	Milan Knížák
Etymolog	Petr Koudelka

Herecké obsazení hrané části filmu

Kluk rozbíjející budík	Petr Babinec
Malíř	Petr Dosoudil
Modelka	Šárka Frýbortová
„blond‘atá barbie“	Eliška Pančošková
I. Bodyguard	Martin Cileček
II. Bodyguard	Jakub Svoboda
Fotografové 5x	Oto Dostál
	Vlado Benko
	Martin Honzek
	Ondra Gaja
	Lucka Rakovská
	Ondřej Struška
Kluk píšící Baník pičo	Martin Žovinec
Narkomanka	Lucka Řepková
Líbající se pár	Monika Brkalová
	Pavel Hruďa
Muž vykonávající velkou potřebu	Martin Huleja

13) Přípravná fáze filmu

Důležitým bodem přípravné fáze filmu byly pečlivé obhlídky pro natočení WC artu. S režisérkou Veronikou Všelichovou jsme se zaměřily na místa nám důvěrně známá v okolí našich bydlišť. Dále na města v nichž bydlí naši rodinní příslušníci či kamarádi a samozřejmě na město, ve kterém studujeme. Již při prvním obhlížení námi vhodně vytypovaných hospod a restauračních zařízení ve Zlíně jsme se setkaly s velkým zklamáním. Spoustu zařízení jsme našly čistých, čerstvě vymalovaných nebo po rekonstrukci. Usoudily jsme, že WC art opravdu vymírá a s jeho dokumentováním budeme mít jisté problémy.

Vlaková nádraží jsme zavrhly hned. Všechna prošla nedávnou rekonstrukcí včetně veřejných WC.

Vydaly jsme se tedy ze Zlína do větších měst, která nás opravdu nezklamala (Ostrava, Frýdek Místek, Praha). Zjistily jsme, že ve větších městech je více tvůrců tohoto umění nebo snad že mají více ploch k seberealizaci a tak se nám nakonec podařilo natočit velké množství zajímavých záběrů WC artu.

Další problém nastal s výběrem lokací některých hraných scén filmu. Pro natočení záběru jízdy z nadhledu s pohledem do kabiněk toalet, ve kterých se odehrávají různé aktivity, byl výběr lokací trochu komplikovaný. Musely jsme najít minimálně 3 kabinky toalet vedle sebe nad kterými byl dostatečný prostor pro kamerové rameno a stejně tak dostatečný prostor před kabinkami pro postavení kolejí. Nakonec se nám podařilo najít 5 kabiněk toalet v restauraci Devítka a Bowling baru ve Zlíně což bylo více než vyhovující. Postranní 2 kabinky nám umožňovaly plynulý rozjezd jízdy a také dostačující prostor pro umístění světel.

Pro natočení hrané scény „blond’até barbie“, která se dává na odiv fotografům, jsme si s režisérkou Veronikou představovaly honosný, krásně osvětlený vstup čtyřhvězdičkového hotelu s červeným kobercem... Po bezúspěšném prozkoumání internetových stránek zlínských hotelů a pensionů, jsme se

spokojily s vchodem hotelu Moskva. Tento hotel sice neodpovídal přesně našim představám, ale ze zlínské nabídky vyšel nejlépe.

Z důvodu nízkého rozpočtu a velkého množství herců, který sestával ze studentů FMK-UTB jsme tyto lokace hledaly pouze ve Zlíně.

Pro natáčení rozhovoru s ředitelem Národní galerie v Praze, Milanem Knížákem, byla nejdůležitější psychická příprava. Nebyly jsme si jisté jak nás pan Knížák přijme a jak zareaguje na otázky související s WC artem, přestože s natáčením souhlasil. Stejně tak obhlídky lokací pro rozhovor nebyly předem možné a tak jsme se musely rychle rozhodovat a improvizovat až na místě natáčení.

14) Realizace tvůrčího záměru

Reklama byla opět točena ve formátu 16:9, DVCAM na kameru HVR-Z1E/Z1P s použitím základní optiky Carl Weiss Vario-Sonnar T, kombinovaný zoom objektiv s ohniskovou vzdáleností 4,5 – 45mm (převáděno na formát fotoaparátu na kinofilm 35mm: 32,5 – 390mm).

Kameru HVR-Z1E/Z1P jsme v tomto případě zvolili z důvodu její velikosti, dobré manipulovatelnosti a možnosti připevnění světlýka na případné dosvícení WC artu v malém prostoru kabinky toalety.

Další nastavení kamery bylo standardní. Vyvážení kamery v případě natáčení WC artu bylo nastaveno na umělé osvětlení 3200K. Ve většině případů jsme toalety natáčeli v noci, kde bylo osvětlení žárovkou. Přídavné světlýko ke kameře mělo také teplotu chromatičnosti 3200K.

Prostor v kabinkách toalet byl tak malý, že se dal těžko dosvítit reflektorem. Přesto v některých případech, kde jsme natáčeli po dohodě s provozovatelem podniku a ne přímo za provozu, jsme měli možnost si prostor toalet dosvítit jedním světlem 500W Desisti 3200K dle potřeby a situace s použitím modrého filtru či frostu.

Natáčení WC artu jsme ve většině případů realizovaly ve dvoučlenném týmu (režisérka, kameramanka). To mělo své výhody i nevýhody. Na jednu stranu, jsme vypadaly nenápadně, nikdo z provozovatelů restauračních zařízení totiž neočekával od dvou slečen, že mají v batůžku kameru a jdou dokumentovat zdevastované toalety v jejich podniku. Na druhou stranu jsme si samy netroufily natočit mnohé pánské toalety...

V některých podnicích jsme točily na černo, v jiných po dohodě s provozovatelem a ve většině případů nám natáčení bylo povoleno někdy i se slovy: „hodně štěstí, fandíme vám.“

Rozhodnutí, kde budeme točit na černo, jsme většinou provedly podle umístění toalet v podniku. Některé byly přímo u vchodu, takže nebylo nutné procházet hlavním sálem restauračního či tanečního zařízení. Jiné podniky byly zase velmi živé a plné lidí, kde se dalo bez problémů nepozorovaně proklouznout a

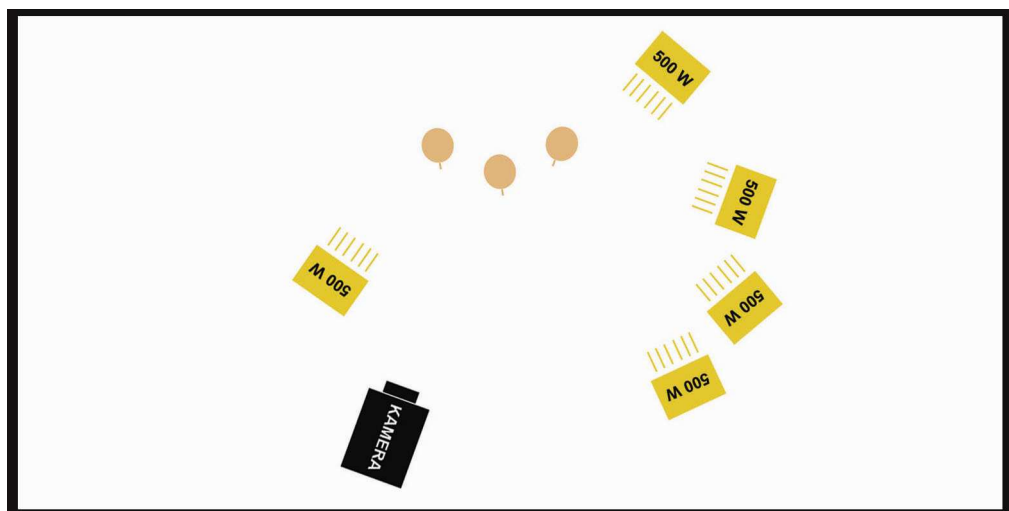
točit též na černo. V restauracích, kde bylo evidentní, že míříme přímo na toalety, jsme se pro jistotu na natáčení zeptaly. Jen stěží bychom po té vysvětlovaly proč a na co pořizujeme záběry z jejich WC.

Přesto, že jsme byly „dívčí tým“, podařilo se nám zachytit i některé pánské toalety (většinou když provozovatelé s natáčením souhlasili) a porovnat tak tvorbu žen a mužů z malého okruhu navštívených toalet.

Z hraných scén filmu byl, z hlediska nasvícení, nejsložitější záběr „blond’até barbie, která se dává na odív fotografům“. Tento záběr se odehrával v podvečer před vchodem hotelu Moskva. K vytvoření světelné atmosféry jsem použila 5 ks světel Desisti 500W s teplotou chromatičnosti 3200K. Kameru jsem měla vyváženou na denní světlo 5600K, čímž jsem dosáhla atmosféry žárovkového, teplého osvětlení. Tři světla svítla zprava a jedno zleva, čímž jsem si vytvořila světelný poměr ve tváři „blond’até barbie“. Poslední světlo jsem využila v užším záběru k vytvoření protisvětla (kontry) „blond’até barbie“, které jí dodávalo více záře a jakéhosi odhmotnění.

S režisérkou jsme se dohodly, že většinu světel v záběru přiznáme, protože světla tam jsou záměrně, dočasně postavena pouze pro ten „slavný“ akt, východu „blond’até barbie“ z hotelu, kdy si jí můžou fotografové zdokumentovat.

Plánek zasvícení scény

Záběr hrané scény, jízdy z nahledu nad třemi kabinkami toalet jsem zasvítla odrazem do stropu 2 světel Desisti 500W s teplotou chromatičnosti 3200K. Tím jsem získala rozptýlené světlo, které je pro osvětlení toalet charakteristické. Kameru jsem měla vyváženou také na 3200K. Nejprve jsme s režisérkou zvažovaly použití barevných filtrů (červený či modrý) na světla pro vytvoření atmosféry klubových toalet. Výsledný efekt ovšem v kombinaci s barevnými obklady toalet (zeleno-modro-světle červené) nepůsobil jak jsme si představovaly. Prostor byl barevným zasvícením zastřen a nevýrazný.

Při natáčení rozhovorů, jsem v případě nutnosti použila jedno světlo na dosvícení obličeje, jinak jsem se snažila vyjít z autentických světelných podmínek daného prostředí.

15) Seznam techniky

Kamerová technika

Kamera HVR-Z1/Z1P

Příslušenství kamery (NP-F970 (2ks), zdroj, nabíječka)

Širokoúhlý objektiv

Světýlko ke kameře + baterka

LCD monitor SONY LMD 9020, zdroj, 2ks baterií, S-video kabel

Nabíječka BC-L70 (370) + k220V

Sachtler – stativ Z1

Sachtler – stativ DV370 + podložka k upevnění kamery HVR-Z1/Z1P

Jízda

Kamerové rameno

Zvuková technika

Mixpult 1ks

Mikrofon 514 1ks

Zeppelin 1ks

Chlupatice 1ks

Sluchátka 1ks

Telesk. Tyč 1ks

XLR kabel 3ks

Mikroporty 1ks

Osvětlovací technika

Desisti 500W 1ks

Desisti 500W + 3x stativy v kufru 3ks

Arri 300W 2ks

Arri 500W 1ks

ELFO – stativ 4ks

Prodlužovací kabel 220V „buben“ 1ks

Prodlužovací kabel 220V 5ks

16) Osobní poučení a získané zkušenosti

Po týdenním natáčení WC artu v několika městech naší republiky jsme s režisérkou Veronikou vyzorovaly určité rozdíly v tvorbě mužů a žen. Prvním poznatkem bylo, že ženy ve většině případů používají ke své tvorbě fix, kdežto muži s oblibou vyrývají nápisy do zdi nebo používají spreje. Dále, ženy píšou hlubší myšlenky... používají veršů ke svému vyjádření, radí si navzájem a řeší svoji stávající situaci, zatímco muži jsou přímočařejší a ve své myšlence jednodušší („nabídní mi kurvu, SMS...“ apod.).

Natáčení WC artu není vždy úplně bezpečné a proto v mnohých místech je lepší se o natáčení zmínit. Také by bylo dobré mít v týmu jednoho muže jako tzv. bodyguarda či cameraguarda pro navštívení drsnějších podniků kterým jsme se raději vyhnuly.

Při natáčení jsem zjistila nedostatečnost reflektorku používaného ke kameře, protože svítí převážně mimo obraz...

Mám pocit, že v dnešní době je spolehlivost a zodpovědnost jedna z nejcennějších vlastností spolupracovníků. Stejně jako reklama TV Neon, ani toto natáčení se neobešlo bez komplikací. 2dny před natáčením nám byl odřeknut odvoz veškeré techniky (jízdy, kamerového ramene atd.), takže jsme na poslední chvíli museli shánět náhradu.

Natáčení hraných scén se studenty - neherci bylo, díky jejich velké nedochvilnosti, také komplikované. Celý štáb na jejich příchod čekal někdy až 40min. Přestože i v natáčecím týmu se našel jeden člen, který nezvládl vstát v ranních hodinách (5:00h), danou scénu jsme zvládli zasvítit a nachystat včas, dle časového rozpisu v natáčecím plánu.

Z mých zkušeností vyplývá jediný závěr. Své spolupracovníky je dobré si vybírat dle předchozích zkušeností, dle jejich spolehlivosti, zodpovědnosti a všeobecnému nadšení pro danou věc. Je optimistické věřit v to, na čem se domluvíte se svými kamarády a spolužáky, ale nezapomeňme na realitu a mějme vždy v záloze také náhradní řešení.

Každý by se měl zamyslet a zvážit do jakého projektu se pustí, aby se náhodou nestal pro další spolupráci absolutně nevhodný. Vždyť právě v průběhu studií si získáváme své možné budoucí spolupracovníky a této šance bychom měli vhodně využít.

17) Ostatní foto z natáčení

Seznam odborné literatury

ŠMOK, JAN *Umělé světlo ve fotografii*. Praha : SNTL, 1978.

ŠMOK, J., PECÁK, J. *Barevná fotografie*. Praha: SNTL, 1978.

URBAN, MIROSLAV *Filmová laboratoř*. Praha : FAMU, 2001.

ROSELOVÁ – PIŤHOVÁ, VĚRA *Úvod do problematiky barevného řešení obrazu*. Praha: FAMU

BRYAN, PETERSON *Naučte se vidět kreativně (Design, barva a kompozice ve fotografii)*. © Zoner software s.r.o., 2006 – upravený dotisk prvního vydání z roku 2004